

Zona de la est de Porțile de Fier în evul mediu

Gabriel Crăciunescu

Abstract

The eastern area from the iron gates during middle age

The Iron Gate's eastern area has been a strategic place for the people's movement from east to west or vice versa. Therefore there has been an area very disputed in the Middle Age by the neighboring states and also very well fortified since the beginning.

There have been a series of fortifications with stone walls: the Oreava, Gradet and Ostrovul Banului strongholds, polygonal fortress in the South East corner of Drobeta's castrum and the Severin's Stronghold.

During 2011 and 2012 there have been conducted several archeological surveys at the Severin's Stronghold.

We have discovered that the north side wall of the first fortified inside area have been defended with a wall that had three different positions during three different periods of time. The main entrance gate was always located in the Nord area of the stronghold. The surveys have brought some new information regarding the size and shapes of the inside towers in the East and West areas of the first fortified inside area and the ratio between the round Tower in the North East corner of the second's inside area and it's walls.

There have been discovered around 200 coins of which around 159 coins formed a small treasure since the beginning of the 16th century from the last area of the stronghold.

Keywords: Severin stronghold, middle age, fortification, numismatics

Zona de sud-vest a Olteniei și a Țării Românești din evul mediu, se confundă cu actualul județ Mehedinți, fiind reprezentată de teritoriul care se desfășoară în evantai la ieșirea din defileul Dunării de la Porțile de Fier. Această zonă a fost apreciată încă de acum 10.000 de ani de purtătorii culturii Schela Cladovei¹, care au întemeiat aici prima așezare stabilă din Europa. Zona va fi apreciată și de romani, care găsesc aici condiții pentru ridicarea unui pod peste Dunăre pentru a traversa mai ușor fluviul și își construiesc o serie de fortificații pentru controlul malurilor Dunării, a circulației navelor de luptă și comerciale.

¹ Boroneanț, 1996, p. 3-11

Evul mediu în această zonă reprezintă o perioadă de lupte pentru stăpânirea malurilor fluviului. Cine stăpânea porțiuni mai mari din malurile acestuia, situate pe cursul lui cât mai jos, controla de fapt circulația navală. În același timp, populația locală căuta să se apere de noii veniți care, în cea mai mare parte, erau nepoștiți. Din aceste motive, în evul mediu timpuriu au fost ridicate mai multe fortificații de piatră în această zonă care a reprezentat poarta de intrare în Țara Românească pentru cei care veneau dinspre apus. Zona nu putea fi ignorată nici de cei care veneau din răsărit și se îndreptau către apus. Cu alte cuvinte era un loc aproape obligatoriu de trecere, dacă nu se dorea adoptarea unor rute ocolitoare.

Pentru sud-vestul Olteniei, respectiv județul Mehedinți, atunci când se discută despre fortificații în evul mediu, se face referire la Cetatea Severinului. Acest lucru se datorează faptului că respectiva cetate este mai bine cunoscută, a fost parțial cercetată din punct de vedere arheologic cât și prin faptul că a jucat un rol important la granița de vest a Țării Românești. Situirea ei la ieșirea din defileul Porților de Fier a determinat să fie aprig disputată de factorii politici din zonă în diferite perioade. Dacă această fortificație își continuă existența mai multe secole, alte construcții similare din zonă au o existență mai scurtă și poate de aceea nu se discută mai mult despre existența și rolul lor în epocă.

Sunt cunoscute unele dintre acestea și ne referim la fortificația din colțul de sud-vest al castrului Drobeta², la cetatea Grădeț³ și la fortificația din Ostrovul Banului⁴. Mai puțin cunoscută este fortificația de lângă fostul sat Vârciorova⁵.

Prezentăm pe scurt aceste fortificații, pentru a putea înțelege contextul politic în care apare cetatea Severinului, rolul jucat de aceasta și să prezentăm elemente din noile cercetări care s-au făcut aici în ultimii doi ani.

Fortificația poligonală din colțul de sud-vest al castrului Drobeta

Profesorul D. Tudor era convins că Justinian a clădit o fortificație la Drobeta pe care a denumit-o Teodora, după numele soției sale. El considera că Procopius, de la cel care provenea informația, nu putea fi atât de greșit informat deoarece era contemporan cu evenimentele⁶. Fortificația la care facem referire se află în colțul de sud-vest al castrului Drobeta și a fost ridicată cu materiale avute la dispoziție din castrul de epocă romană. Aceasta are forma unei incinte poligonale neregulate, zidurile nu au fundație⁷ dar au o grosime de 2 m. În partea de sud-vest a acestei incinte se află un turn de formă circulară, cu fundația infiptă adânc în pământ (Pl. I/2). În exterior se aflau două șanțuri care apărau laturile de nord

2 Davidescu, 1969, p. 14-23

3 *Idem*, 1978, p. 114-123

4 *Idem*, 1969, p.32-35

5 Dimitrescu, 1883, p. 165

6 Tudor, 1978, p. 459

7 Davidescu, 1969, p. 19

și est ale fortificației. Laturile de sud și vest erau apărate de terenul abrupt. În nord-vestul incintei poligonale a fost descoperită o groapă cu grâu carbonizat. În acest grâu se afla o monedă de la Andronic al II-lea Paleologul (1295-1327). Sub această groapă se afla un puț umplut cu diverse materiale. În umplutura puțului s-au descoperit trei schelete ale unor luptători ce aveau armele alături⁸.

La această prezentare sumară a fortificației vom aminti și de alte elemente care să ne permită o sugestie legată de rolul acesteia.

Cronologic, cea mai veche descoperire care are legătură cu fortificația amintită, este necropola descoperită în zona termelor romane ale Drobetei și cercetată de Al. Bărcăcilă⁹. Într-un material mai nou¹⁰ referitor la această necropolă, se face o analiză a pieselor descoperite și se conchide că începutul funcționării necropolei datează din sec. al XIII-lea. Anumite piese din această necropolă se datează în sec. XI-XII în Transilvania și Banat¹¹, constituind un indiciu sigur al prezenței populației slave și maghiare. Tot pe baza inventarului, autorul acestui material susține că unele piese ating sec. al XV-lea.

La est de fortificația poligonală a fost efectuată o cercetare arheologică în jurul anului 1980, care poate fi numită acum preventivă. Acolo urma să se amplaseze niște rezervoare pentru combustibil. Cercetarea a fost realizată de arheologii I. Stîngă și C. Stuparu și a dus la descoperirea a circa 20 morminte de înhumăție¹². Morții erau întinși pe spate, cu mâinile pe piept și capul la vest dar nu aveau nici o piesă de inventar. O situație asemănătoare a mai fost întâlnită într-o necropolă de la Ostrovul Mare¹³, dar aici au existat câteva piese de inventar pe care s-a făcut datarea. Prin analogie cu situația înmormântărilor de la Ostrovul Mare a fost datată și necropola din Drobeta Turnu Severin în sec. XII-XIII.

Ultimul element pe care îl aducem în discuție este reprezentat de așezarea situată pe castru, pe latura de nord-vest a acestuia. Cercetarea a relevat existența unor locuințe cu vetrele de foc lucrate din piatră și cărămidă romană¹⁴ care au fost atribuite sec. X-XI.

Pe baza elementelor prezentate, fortificația din colțul de sud-vest al castrului Drobeta poate avea o altă importanță și semnificație în istoria politică a zonei de la est de Porțile de Fier. Existența unei așezări de sec. X-XI și a unei necropole de sec. XII-XIII în apropierea acesteia poate sugera o datare mai timpurie a fortificației. Necropola din zona termelor romane cu cele 165 de morminte sugerează o funcționare de lungă durată a acesteia și care trebuie legată de Cetatea Severinului datorită numărului mare de înmormântări. Este posibil

⁸ *Ibidem*, p. 18

⁹ Bărcăcilă, 1959, p. 769-794

¹⁰ Țeicu, 2002, p. 174-183

¹¹ *Ibidem*, p. 178

¹² Crăciunescu, 2004, p. 54

¹³ Boroneanț, Crăciunescu, p. 119-134

¹⁴ Florescu, Davidescu, 1971, p. 1129-1131

ca această fortificație să fi fost ridicată de populația locală cu materiale luate din vestigiile romane. Sugerez că ar fi posibil ca sediul primului ban de Severin să fi fost aici, în mica fortificație din colțul de sud-vest al castrului Drobeta. Chiar dacă nu exista această mică fortificație în momentul numirii banului de Severin, se putea construi una destul de repede cu materialele avute la dispoziție din vestigiile romane. Atunci când timpul a permis, s-a luat masiv piatra fasonată și a fost folosită la ridicarea cetății Severinului. Unele porțiuni din zidul de est al primei incinte de la Cetatea Severinului este ridicat fără a avea o fundație, așa cum se întâmplă cu zidul fortificației poligonale din castru. Aceste argumente sugerează posibilitatea ca sediul primului ban de Severin să fi fost în mica fortificație din colțul de sud-vest al castrului Drobeta. Considerăm că și după mutarea banului în Cetatea Severinului a continuat să fie folosită necropola din zona termelor, pentru că altfel ar fi mai dificil de explicat numărul mare de morminte descoperite aici.

Cetatea Oreava

De la sfârșitul sec. al XIX-lea se cunoștea faptul că pe valea Slătinicului¹⁵ se află o cetate cu ziduri de piatră. Terenul stâncos și cu grohotișuri a făcut mai puțin atractivă cercetarea acestei zone. În urmă cu câțiva ani, un coleg de la Muzeul Regiunii Porților de Fier, Constantin Para, a identificat locul în care se află construcția. Este situată chiar deasupra fostului sat Vârciorova, pe o înălțime dominantă. Aceasta este acoperită de tufe și vegetație, fiind greu de reperat. Din informațiile colegului Para rezultă că zidul, ce poate fi urmărit destul de greu și doar pe anumite porțiuni, este lucrat din piatră fasonată și legată cu mortar. Nu a putut găsi decât două fragmente ceramice feudale care nu ajută la o eventuală datare. Aceasta înseamnă că cetatea a avut o existență scurtă sau că reprezenta un loc de refugiu în caz de pericol.

Cetatea Grădeșului

Pe drumul care duce la Schitul Topolniței, la ieșirea din satul Balotești, la confluența pârâului Știlbița cu Topolnița, se află dealul Grădeș. De pe vârful lui străjuiește cetatea cu același nume care are o formă de poligon (Pl. I/1) cu laturile inegale și uneori rotunjite¹⁶. În cel mai înalt punct din interiorul cetății se află o construcție circulară¹⁷. Pe latura de vest a incintei se află un bastion semicircular adăugat mai târziu. În sud-vestul construcției se află poarta care avea o deschidere inițială de 2,70 m iar la o refacere a rămas de 1,25m. Pe latura de vest terenul este plat pe o lățime de câțiva metri, lăsând impresia că aceasta era zona prin care se ajungea, cu vehicule, la poarta cetății. Pintenul de deal pe care se află cetatea, a

¹⁵ Dimitrescu, 1883, p. 165

¹⁶ Davidescu, 1978, p. 117

¹⁷ *Idem*, 1969, p. 28

fost tăiat de un șanț adânc și foarte lat care să împiedice accesul facil la cetate.

Cercetările arheologice au dus la descoperirea unor materiale arheologice destul de sărace: caiele și potcoave pentru cai precum și elemente de pinteni. Ceramica de două categorii, permite identificarea unor tipuri de vase¹⁸.

Fortificația, datată în sec. al XIII-lea, este considerată a fi opera populației românești din zonă care se organiza din punct de vedere militar. Pe baza ceramicii este considerată că are legături indisolubile cu centrul de la Drbeta Turnu Severin și cu cele din valea Dunării¹⁹.

Fortificația din Ostrovul Banului

Ostrovul Banului sau Ostrovul Golu este o insulă aflată lângă localitatea Gura Văii, chiar în aval de hidrocentrala Porțile de Fier I. Insula a fost locuită începând din neolitic până în epoca feudală. Romanii au ridicat o fortificație pe capătul amonte al insulei, fortificație ce avea o formă triunghiulară datorită terenului²⁰. Latura de est, către interiorul insulei, era apărată cu un șanț dublu care tăia insula de la nord la sud.

Fortificația feudală nu ocupa decât porțiune de vest a fortificației anterioare. Era orientată cu fața la răsărit unde avea și trei din cele patru turnuri existenta. După tehnica de construcție a zidurilor și câteva elemente de construcție, cetatea poate fi datată între secolele XIII - XVI²¹.

Cetatea Severinului

Dacă pentru fortificațiile prezentate până acum dispunem doar de rezultatele unor cercetări mai vechi, pentru Cetatea Severinului au apărut informații noi, ca urmare a cercetărilor arheologice²² efectuate aici în perioada aprilie-noiembrie 2011 și aprilie-iunie 2012. Aceste cercetări s-au datorat derulării unui proiect cu finanțare europeană de reabilitare a acestei cetăți și de valorificare turistică a sa.

Cetatea Severinului apare consemnată prima dată într-un act în anul 1233 când este amintit Luca, ban de Severin²³. Se presupune că regalitatea maghiară a numit bani în această regiune chiar înainte de 1233 și că prima fortificație ar fi fost realizată din lemn²⁴. După părerea mea și ținând seama de cele arătate mai

18 *Ibidem*, p. 31

19 Davidescu, 1978, p. 120-121; Bărcăcilă, 1959, p. 787-788; Nicolescu, 1959, p.181

20 Davidescu, 1977, p. 37

21 Davidescu, 1969, p. 35

22 Colectivul de cercetare a fost compus din: Gabriel Crăciunescu-resposabil științific, Cristian Dumitru Manea, Ersilia Margareta Marcu, Marin Iulian Neagoe, Oana Minodora Neagoe, Mihai Stîngă-membrii

23 Holban, 1981, p. 55

24 Davidescu, 1970, p. 9-14

înainte, este posibil ca sediul primilor bani de Severin să fi fost în mica fortificație poligonală din castrul Drobeta.

Pentru o mai bună înțelegere a situației Cetății Severinului, precizez că aceasta a avut două incinte cu ziduri de piatră construite în perioade diferite. Se presupune că anterior primei incinte de piatră ar fi existat și o fază cu palisadă de lemn. În sec. XV a fost construită a doua incintă cu ziduri de piatră, care mărea spațiul din interiorul cetății. Cucerită, distrusă parțial și iar refăcută, cetatea își încetează existența în anul 1524 când este distrusă de turci și nu va mai fi refăcută niciodată.

În timpul cercetărilor arheologice de la Cetatea Severinului a fost îndepărtată depunerea de pământ rezultată din cercetări anterioare, pe toată latura de est a zidului primei incinte fortificate. Astfel am avut posibilitatea să observ că, începând de la turnul median de pe latura de est a primei incinte, către sud, zidul nu avea fundație (Pl. IX/1) și era construit din piatră și mortar direct peste un strat de cenușă amestecată cu fragmente ceramice și oase de animale. Această situație poate fi urmărită pe jumătate din distanța de 34 m dintre turnul median și turnul de sud-est a primei incinte. Pe jumătatea sudică a acestei laturi zidul are o fundație destul de adâncă, lucru care se poate datora și configurației terenului ce coboară accentuat în pantă. Fundația jumătății de nord a laturii de est, care merge de la turnul intermediar la turnul de nord-est, a fost verificată prin sondări locale de mici deschideri dar de adâncime mare și a confirmat existența unor fundații destul de adânci pentru acest segment de zid. Sondajele au fost executate pe laturile de est și vest ale primei incinte, fiind necesare proiectantului pentru calcule referitoare la amploarea restaurării zidurilor

Zidul de vest al primei incinte avea o fundație destul de adâncă și menționăm zona dintre turnul intermediar și cel de nord-vest, care coboară cu cel puțin 3 m, atât cât a fost sondat. Segmentul de sud al acestui zid de vest coboară chiar mai mult deoarece terenul înregistrează o pantă puternic descendentă în acest sector. Cum este și normal, fundațiile turnurilor de nord-est și nord-vest ale primei incinte sunt foarte mari, de 3-4 m și chiar mai mult, deoarece cercetarea actuală nu a ajuns la baza acestora.

În continuare ne propunem să prezentăm câteva elemente legate de laturile de est și vest ale primei incinte. Începem cu turnul intermediar de est prezentat de Al Bărcăcilă în urma cercetărilor pe care le-a întreprins la Cetatea Severinului (Pl. II). Diferențele între ceea ce a descoperit Al. Bărcăcilă și ceea ce am găsit noi pe teren sunt destul de mici. Aceste diferențe se referă la grosimea laturilor de nord și sud care acum au 1,20 m cea de nord și 1,30 m cea de sud (Pl. IV). Fiecare din aceste laturi sunt lucrate pe un fel de platformă de piatră legată cu mortar de var care iese mai mult în afara fundației zidurilor în ambele cazuri (Pl. XII/1). De aceea, probabil, Al. Bărcăcilă a considerat că zidurile sunt mai groase. Diferențe înregistrăm și pentru zidul de pe latura de vest a turnului de est. După

o atentă și minuțioasă curățire a acestuia, am constatat că are o grosime de doar un metru. Diferențe se înregistrează și în privința dimensiunilor interioare ale turnului. Latura nord-sud are o lungime de 4,80 m, cu 0,70 m mai mult decât la Al. Bărcăcilă (Pl. II). Dacă la Bărcăcilă se mai observau treptele de urcare și coborâre în turn, noi nu le-am mai găsit. Aceste diferențe se pot datora faptului că Al. Bărcăcilă a măsurat elementele componente ale turnului de est, în mod separat din estul și din vestul lui deoarece prin interiorul acestuia trecea un zid neregulat ca formă și grosime.

După desființarea turnului ca element defensiv, acesta a fost umplut, până la înălțimea de 1,60 m, cu un amestec de piatră, argilă și pastă de var. Această combinație a suferit o puternică ardere care a întărit respectiva mixtură. În momentul cercetărilor noastre se desprindeau bucăți mari din această combinație (Pl. IX/2) în care se observau destul de ușor pietrele, argila arsă și cantități mari de var pastă, încă moale. La înălțimea de 1,60 m de baza turnului, după demontarea acestei mase de piatră slab legată, se înalță zidul propriu zis, lucrat din piatră, nisip și var, după tehnica vremii și având o rezistență deosebită. Trebuie să mai menționăm că pe latura de nord, de la est de zid, a turnului intermediar, se aflau bârne carbonizate și multe resturi de arsură. Este sigur că Al. Bărcăcilă nu a săpat această porțiune din zona turnului, el s-a limitat la latura de est a turnului pe care nu se mai găsesc bârne carbonizate și resturi de arsură. Pe baza celor prezentate rezultă că turnul a suferit o puternică incendiere, lucru susținut și de pietrele rămase la care se observă că au suferit o ardere puternică. După dărâmare, din turn s-au mai păstrat zidurile pe o înălțime de 1,60 m în unele locuri, probabil prea puțin ca să mai fie refăcut. Era necesară refacerea rapidă a sistemului defensiv în acest punct și de aceea s-a procedat la umplerea rapidă a bazei turnului cu argilă, piatră și var.

Și în privința turnului intermediar de pe latura de vest există câteva elemente care diferă între ceea ce a descoperit Al. Bărcăcilă și ceea ce am mai găsit noi. Dar înainte de a prezenta aceste deosebiri, trebuie să spun că în zona interioară a acestui turn de vest erau bucăți foarte mari de ziduri desprinse din construcția inițială. Acestea au fost îndepărtate cu mare grijă și apoi a început săpătura arheologică.

Prima deosebire între cele două cercetări executate la distanță foarte mare în timp se referă la latura de est a acestui turn de vest pe care Al. Bărcăcilă o prezintă în desenele sale (Pl. III/ZTE). Cercetările noastre nu au surprins nici o urmă din această latură, nici acolo unde o prezintă Al. Bărcăcilă nici mai la est. Latura de est a acestui turn, după Al. Bărcăcilă, ar trebui să suprapună parțial, soclurile antice cum le numește Al. Bărcăcilă (Pl. III/B1, B2). Dar lucrul acesta nu se observă nici pe traseul zidului rămas, cel de nord (B1), nici pe traseul zidului B2 sau a turnului circular din notațiile lui Al. Bărcăcilă. Eu consider că zidurile B1 și B2 din desenul lui Al. Bărcăcilă sunt laturile de nord și sud ale

acestui turn intermediar de pe latura de vest iar zidul de sud al turnului, are capul de est ieșit cu 0,15 cm din turnul rotund (Pl. V), pe când la Al. Bărcăcilă acesta se termină undeva în grosimea turnului rotund (Pl. III/B2). Noi am continuat cercetarea și la capetele de est ale laturilor de nord și sud ale turnului. Nici aici nu am găsit nici o urmă care să sugereze existența unei laturi care să închidă turnul acesta intermediar. Mai mult, capetele celor două laturi amintite se terminau în mod firesc, prin finisare de epocă, fără să prezinte rupturi de execuție a zidului. Ceea ce înseamnă că așa s-a intenționat să fie construite încă de la început. Latura de nord a turnului (Pl. V/ZN) este distrusă în porțiunea de legătură cu zidul de incintă. Dar lucrul acesta se poate datora și faptului că el a fost construit ulterior și nu a fost legat organic de acest zid de incintă, însă distrugerea nu este totală deoarece partea inferioară se păstrează. Latura de sud a turnului desenată de noi (Pl. V/ZS) nu se situează pe aceeași linie cu latura de sud a turnului, așa cum îl desenează Al. Bărcăcilă (Pl. III/B2), el este retras spre sud cu circa 0,20 m, lucru care se observă parțial în zona în care turnul rotund atinge tangențial zidul de incintă (Pl. X/2). Nu putem observa modul în care este realizată această latură de sud a turnului, dacă este prinsă organic de zidul de incintă sau nu. Cel mai probabil a fost construit la fel ca și cel de nord. Succesiunea de construcție a zidurilor în acest segment este următoarea: prima dată a fost construit zidul de incintă (Pl. V/ZI) împreună cu latura de vest a turnului de vest (Pl. V/ZV), a urmat construirea celor două ziduri, de nord și sud ale acestui turn (Pl. V/ZN, ZS) iar ultimul a fost ridicat turnul circular (Pl. V/TC), adosat laturii de vest a primei incinte.

Turnul circular, care suprapune parțial latura de sud a turnului intermediar (Pl. V/TC), nu a avut o fundație la fel de solidă. Acest lucru este demonstrat de faptul că azi acest turn circular este fisurat în zona situată peste zidul de sud al turnului. Dacă zidurile de nord și sud ale turnului (Pl. V/ZN, ZS) ar fi fost anterioare zidului primei incinte a cetății, cel puțin zidul de nord (ZS), asupra căruia se pot face observații, ar fi prins organic în structura zidului incinteii cetății sau ar fi fost suprapus de acesta. Ori lucrul acesta nu se poate demonstra pe ceea ce se observă astăzi. De fapt Al. Bărcăcilă nu a săpat interiorul turnului intermediar de pe latura de vest pentru că am găsit acolo straturi arheologice nederanjate. Erorile lui pot proveni din existența acelor blocuri desprinse din zidul de incintă al primei fortificații și faptului că a cercetat doar partea superioară a turnului de vest. Nedezgolind zona de îmbinare a turnului circular cu zidul incinteii, nu avea cum să știe poziționarea laturii de sud a turnului exterior.

Dacă am prins foarte bine fereastra crenel din partea de sud a turnului median (Pl. V/FCS), nu am mai găsit decât unele elemente care să ne sugereze existența uneia similare pe latura de nord a turnului, concretizate în câteva cărămizi aranjate pe cant și situate către zidul de incintă. Fundația foarte adâncă a turnului, de peste 3 m cât a fost sondat, ne sugerează faptul că acesta a fost construit în același timp cu zidul de incintă de pe latura de vest. Începând de la turnul de

nord-vest, acest zid avea o înălțime foarte mare dar și fundație asemănătoare iar aceste elemente se continuă până la turnul de sud-vest. Aceste elemente se datorează și faptului că, pe această latură de vest de la incinta I, terenul cobora în pantă rapidă până la incinta II, adică de la est către vest. Această diferență de nivel i-a determinat pe apărătorii cetății să construiască o platformă din lemn, între cele două incinte, pentru o mai bună circulație și observare a terenului din jur. Resturi de la această platformă au fost descoperite între cele două incinte, pe latura de vest, în special de la turnul intermediar până la zidul de cărămidă de care vom discuta în continuare.

Tot pe această latură de vest a primei incinte, am mai descoperit un zid de cărămidă (Pl. VII/1) situat la 16 m de turnul intermediar de pe această latură și la 15 m față de turnul de sud-vest. Zidul acesta avea o grosime de 0,50 m, era lucrat din cărămidă legată cu mortar de var, era orientată oblic către sud-vest și mergea pe o lungime de 6,50 m. Până la zidul celei de a doua incinte mai erau 5,80 m, dar această porțiune nu a mai putut fi cercetată datorită depunerilor de pietre demolate din zidui și lipsei de interes a arheologului desemnat de mine să supravegheze lucrările. Oricum, zidul era frânt în două locuri de la nord către sud iar partea lui de sud văzută de noi, nu se termina normal, era ruptă dar nu am găsit urme de închidere a acestei laturi. Aceste fracturări ale zidului în două zone a determinat acea deviere către sud-vest. Este posibil ca zidul să fi avut traseul direct către vest. Și încă o precizare: porțiunea de teren în care am descoperit acest segment de zid, este situată mult mai jos decât turnul intermediar pe care l-am amintit, datorită terenului în pantă. Este posibil ca să fi existat și un al doilea zid de cărămidă mai la sud, dar în urma decapării mecanice supravegheate de colaboratorii mei, nu a mai rămas nici un element. Impresia mi-a fost sugerată de o zonă cu mortar de pe zidul primei incinte, situată câțiva metri mai la sud.

Mai departe voi prezenta câteva elemente nou descoperite în timpul cercetărilor din 2011-2012, referitoare la latura de nord a primei incinte.

Turnurile de nord-est și nord-vest au fost legate între ele prin laturile lor de nord, după planurile lui Al. Bărcăcilă, printr-un zid de piatră care constituia latura de nord a cetății (Pl. VIII/3). Cercetările noastre au arătat că au mai existat încă două ziduri care au avut acest rol în diferite etape. Turnul de nord-vest a fost cercetat pe o adâncime de 3,5 m, fără a se fi epuizat stratul de depuneri arheologice. Acesta a fost nivelat, în etape diferite, cu trei straturi de șapă din piatră, nisip și var.

Vom începe prezentarea zidurilor care constituiau latura de nord a primei incinte a cetății, de la sud către nord și în acest sens precizăm că primul zid (Pl. VIII/1) care unește turnurile de nord-est și de nord-vest avea fundația lată de 2,10-2,20 m și elevația lată de 1,80 m. Acesta a fost realizat prin săparea unui șanț cu lățimea respectivă și adâncimea de 2,50 m, în care a fost zidită piatra cu mortar. Pe traseul său, la baza elevației, am găsit două pietre cu decupaj în interior

și aflate la 2,45 m una de alta (Pl. XI/2) pe care le socotim elemente ale unor porți care au funcționat aici. Porțile erau situate la mijlocul distanței dintre cele două turnuri. Acest zid se continuă prin adosare parțială pe latura de sud a turnului de nord-vest. De aceea consider că el reprezintă latura de nord a cetății în cea de a doua fază a primei incinte, atunci când turnul de nord-vest era construit.

Cel de al doilea zid al primei incinte a acestei cetăți (Pl. VIII/2), se află la circa un metru în nordul primului zid. În capătul de vest această distanță este de 0,90 m iar în cel de est distanța este de 1,20 m, făcând ca al doilea zid să fie ușor oblic față de primul. Are o fundație lată de 1,90 m și nu s-a păstrat nimic din elevație. În adâncime a fost cercetată fundația sa până la 1,80 m și încă se mai adâncea. El pornește de lângă turnul de nord-vest, cu a cărui zidărie se împletește, apoi are o întrerupere de 2,80 m către turnul de nord-est. Pe această linie, în prelungirea zidului și lângă acest turn, se mai află un rest de zid ce poate fi urmărit pe o lungime de 0,35 m. Lățimea lui este aceeași cu a zidului acum amintit. Consider că această porțiune a constituit locul unde s-a aflat poarta de intrare prin acest zid. Socotesc că acesta este primul zid de apărare al primei incinte de pe latura de nord.

Ultimul zid al primei fortificații, pe latura de nord, se află pe aceeași linie cu zidurile exterioare de pe laturile de nord ale turnurilor de nord-est și nord-vest (Pl. VIII/3) și la 3,5 m de zidul anterior. Lângă turnul de nord-est se observă destul de bine că acest zid de incintă a fost construit după ce turnul exista, prin faptul că piatra celor două ziduri nu se împletește, fiind lucrate în paralel. Ca și la turnul intermediar de pe latura de est, am întâlnit și aici, în zona centrală, o aglomerare de piatră prost legată cu mortar de var și care se desprindea la o ușoară atingere. Și aici avem o astupare a unei zone dezafectate din zid, unde considerăm că a fost poarta care avea o lățime de 3,30 m. Deși piatra nu este aranjată pe partea interioară și exterioară a zidului acolo unde astupă poarta, ea este bine prinsă cu mortar de var și nisip. În zona aceasta au fost descoperite mai multe blocuri de piatră frumos finisate, cu anumite curburi care sunt fragmente de la ancadramentele porților de intrare în cetate din diferitele perioade și în special de la poarta acestui ultim zid al primei incinte a cetății Severinului. La nord de această poartă, a fost construit un turn rectangular (Pl. VIII/5; XII/2) cu dimensiunile de 6 x 4,5 m și adâncimea de 3,60 m. Zidurile lui sunt late de 1,10 m pe laturile de nord, est și vest și de 0,80 m pe latura de sud, către zidul de incintă. Pe interiorul zidului de est al turnului, se păstrează urma unei bârne care a fost încastrată în zidărie și care a lăsat o amprentă lată de 0,27 m și lungă, pe verticală, de 1,35 m începând de la partea superioară. La nivelul de călcare din cetate, acest turn exterior de pe latura de nord, are zidurile lungi prevăzute cu o amprentă vizibilă pe ambele laturi, rezultat al unor bârne care au fost încastrate în ziduri. Aceste elemente ar putea sugera faptul că turnul era acoperit, la acest nivel, cu un podeț de lemn care se putea continua în nord cu o structură asemănătoare care se

sprijinea pe două ziduri cu fundație superficială (Pl. VIII/6) lucrate în prelungirea laturilor lungi ale turnului. Aceste două ziduri care porneau de la turnul amintit, aveau o lungime de 3,80 m, lățimea de 0,80 m și adâncimea de 0,90 m iar capetele lor din nord se termină cu fundații ceva mai adânci și sunt prinse în zidul celei de a doua incinte. Că ele sunt lucrate cu materiale aduse din castrul roman Drobeta, stă mărturie un bloc de piatră exfoliat datorită unui incendiu prin care a trecut. Cu toate acestea blocul mai păstrează două litere din inscripția romană inițială. Într-o anumită fază, poarta din acest al treilea zid a fost astupată cu un zid în care s-a lăsat o deschidere de 1,20 m, mărginită în interiorul cetății de un zid semicircular (Pl. VIII/4; XI/2)) gros de 0,65 m. Din acest spațiu semicircular se trecea în turnul exterior pe o scară din lemn, lucru sugerat de amprenta lăsată de aceasta în zidul de incintă către turnul exterior. Acest spațiu semicircular va fi umplut cu piatră prost legată cu mortar de var, de care aminteam mai înainte. Dacă turnul patrulater din nordul primei incinte nu ar fi fost acoperit cu lemn la nivelul de călcare al cetății, atunci când s-a umplut locul porții din acest zid cu piatră și mortar, mult asemenea material ar fi căzut în turnul patrulater, ori cercetarea nu a surprins așa ceva.

Nu intenționăm să prezentăm materialele arheologice care s-au descoperit în interiorul primei incinte a cetății și nici ce se găsea lângă zidul de vest al primei faze a cetății. Amintim doar că în spațiul din interiorul primei faze a fortificației, în partea de nord-est, a fost descoperită o fântână (Pl. VIII/8) lucrată din piatră între care se intercalau și câteva bucăți de cărămidă. Aceasta avea diametrul exterior de 2,30 m iar cel interior de 1,30 m. Era toată umplută cu pietre de diferite mărimi iar pentru că nu a fost complet golită de aceste pietre, nu s-au găsit materiale care să ajute la încadrarea ei cronologică. Este posibil să fi funcționat pe toată perioada cât a existat cetatea. Avantajul acesteia, în timpul funcționării, consta în faptul că pânza freatică aflată la baza terasei pe care se află cetatea, o putea alimenta cu apă și în cele mai secetoase momente ale anului. A fost curățată de pietre doar pe o adâncime de aproape 10 m, până în momentul când s-a dat de apă. În luna decembrie 2012, nu se mai vedea apă pe fundul acesteia datorită secetei din respectivul an. Oricum, atunci când s-a sistat curățirea, se mai aflau destule pietre pe fundul ei.

Cea de a doua incintă nu a fost cercetată decât în măsură foarte mică, astfel încât nu cunoaștem prea multe lucruri despre ea față de ceea ce se știa. Un exemplu în acest sens îl constituie faptul că nu cunoaștem exact ce formă are colțul de nord-vest al acestei a doua incinte. În reprezentările mai vechi²⁵, cea de a doua incintă are cele patru colțuri rotunde (Pl. VI) dar îi lipsește turnul circular din colțul de nord-est. Restaurarea făcură după cercetările lui M. Davidescu de după 1965, ne prezintă turnurile de sud-vest și sud-est ca având colțuri în unghi drept. De aceea este importantă forma colțului de nord-vest. Trebuie să ne mulțumim în

25 Davidescu, 1969, p. 11

acest sens cu planurile actuale mai mult presupuse de către topografia, în privința unor detalii, care nu au avut la dispoziție acest colț de nord-vest decopertat. Cercetarea noastră a mai pus în evidență un lucru și anume că turnul circular din colțul de nord-est al celei de a doua incinte (Pl. VII), nu are depuneri arheologice în umplutura sa. Era folosit pentru observație și ripostă cu arme de foc, dacă cetatea era atacată. Probabil că în interiorul lui exista o platformă de pe care se acționa, aflată puțin mai sus față de nivelul de călcare al fortificației. Este greu de stabilit ceva în acest sens deoarece în turn, nivelul de călcare din epocă a fost distrus de diverse intervenții în perioadele modernă și contemporană. Din observațiile făcute asupra modului de împletire a zidurilor incintei a doua cu zidurile turnului se poate afirma că aceste ziduri au fost ridicate în același timp.

Pe latura de vest a celei de a doua incinte s-a aflat tot timpul, în ultimii 50 de ani, un teren mlăștinos. Am presupus că situația era asemănătoare și în urmă cu câteva sute de ani. Am cerut colaboratorilor mei să deschidă o secțiune perpendiculară pe zidul exterior al cetății. S-a putut constata că la distanța de 3,50 m de acest zid a existat un alt zid (Pl. VII/2), lat de 0,50 m și lucrat din piatră legată cu mortar de var și nisip. Acesta era situat în marginea vestică a unui teren argilos de culoare roșcată, după care începea un pământ negru de mlaștină. Rolul acestui zid era acela de a împiedica deplasarea terenului și implicit a zidului de vest al incintei a doua. Din păcate nu a fost dezvelit decât un segment de 1,50 m din acest zid de consolidare a terenului. Cu toate indicațiile mele, persoana desemnată dintre colaboratori nu a mai deschis alte secțiuni în timpul avut la dispoziție, la nord și sud de cea realizată, astfel încât nu putem ști acum cât se mai întindea zidul și ce alte lucrări am mai fi putut descoperi în acest teren despre care se știa că este mlăștinos. Se impune ca pe viitor să se rezolve această problemă și cea legată de colțul de nord-vest al celei de a doua incinte. Mai trebuie continuată cercetarea și la turnul rotund din colțul de nord-est, pentru a afla mai multe amănunte legate de acesta ca de exemplu raza mare și cea mică a acestuia deoarece măsurătorile mele au arătat că turnul are forma unei elipse și are deci două diametre. Un lucru neelucidat este și cel legat de modul cum capetele celor două ziduri (Pl. VIII/6) care pornesc din turnul intermediar din fața primei incinte de pe latura de nord se leagă sau sunt prinse în zidul celei de a doua incinte, dacă acestea nu depășeau inițial acest zid, în partea de nord. Atunci poate am avea o viziune mai exactă asupra modului cum se ajungea să se intre în cetate pe această latură de nord a primei incinte. Cercetările mai trebuie să stabilească și locul porții de acces în cadrul zidurilor celei de a doua incinte a cetății pentru că în campaniile din 2011 și 2012 nu s-a elucidat acest aspect. Cu excepția turnului circular din colțul de nord-est, nu s-a lucrat nimic la cea de a doua incintă a cetății în ceea ce privește zidurile.

Alte descoperiri care pot fi amintite se referă la piesele de numismatică²⁶

²⁶ Crăciunescu, Rădulescu, 2012, p. 188-236

în număr de 199 din care 159 au fost descoperite în același loc, păstrând încă fire de textile pe unele exemplare. Acestea au fost tratate ca un tezaur. Alte descoperiri au fost făcute în Suprafața XII din anul 2012, situată la nord de turnul de nord-est. Aici am găsit 18 monede grupate, din care 10 proveneau de la Albert de Habsburg. Se poate vorbi și în acest caz de un mic tezaur²⁷. Toate descoperirile numismatice se adaugă la mai vechile descoperiri de aceeași natură din această zonă, valorificate în anii trecuți²⁸.

Înainte de începerea cercetărilor la Cetatea Severinului, cel mai impresionant element al fortificației era zidul de nord al turnului de nord-est al primei incinte, care beneficiase și de o restaurare. După terminarea cercetărilor din 2012, porțiuni importante din zidurile de vest și nord ale primei incinte au fost scoase la lumină. Pe suprafața lor se păstrează tencuiala de var amestecat cu nisip ce are o tentă de alb. Privită de la distanță, în vremea sa de glorie fortificația trebuie să fi fost impresionantă cu zidurile albe și înalte de peste 15 m.

În concluzie, campaniile de cercetări de la Cetatea Severinului din 2011 și 2012 au corectat unele date referitoare la această fortificație. Este vorba de turnul intermediar de pe latura de est a primei incinte, și s-a stabilit că pe latura de vest a primei incinte nu avem un puț, acolo fiind vorba de un turn. Adevăratul puț a fost descoperit în partea de nord-est a primei fortificații. De la săpăturile lui Al. Bărcăcilă au mai dispărut unele elemente și ne referim la latura de est a turnului intermediar de pe latura de vest ale cărei urme nu le-am putut detecta pe teren.

Marea noutate a acestor cercetări este constituită de descoperirea a încă două ziduri, la prima incintă, care închideau latura de nord a fortificației în diferite perioade și stabilirea faptului că pe această latură s-a aflat tot timpul poarta de acces în cetate în perioada de existență a primei incinte.

Urmează ca, în afara descoperirilor numismatice²⁹, alte aspecte legate de cercetările din Cetatea Severinului, precizări de ordin cronologic a diferitelor faze de refaceri ale cetății, să fie prezentate de ceilalți membrii ai colectivului de cercetări arheologice de la Muzeul Regiunii Porților de Fier.

²⁷ *Ibidem*, p. 199-201

²⁸ Stîngă, 2002; *idem*, 2004; Bărcăcilă, 1957

²⁹ Crăciunescu, Rădulescu, *op. cit.*

BIBLIOGRAFIE

- BĂRCĂCILĂ 1939 Al. Bărcăcilă, „*Cetatea Severinului. Raport sumar cu rezultatul săpăturilor din 1938, 1939*”, în BCMI, XXXII, 1939, p. 74-88.
- BARCĂCILĂ 1957 Al. Bărcăcilă, *Monede de la Cetatea Medievală a Severinului*, în SCN, I, București, 1957, p. 173-188
- BĂRCĂCILĂ 1959 Al. Bărcăcilă, *Monede, podoabe de metal și fragmente ceramice de la termele Drubetei și din cimitirul medieval suprapus*, în MCA, V, 1959, p. 769-794
- BORONEANȚ 1996 V. Boroneanț, *La 30 de ani de la începerea săpăturilor arheologice de la Schela Cladovei*, în Drobeta, VII, 1996, p. 3-11
- BORONEANȚ, 1985 V. Boroneanț, G. Crăciunescu, *Așezarea și CRĂCIUNESCU necropola din secolele XIII-XIV de la Ostrovul Mare, Km 875*, în Drobeta, VI, 1985, p. 119-134
- CRĂCIUNESCU 2004 G. Crăciunescu, *Descoperiri din feudalismul timpuriu în județul Mehedinți*, în Drobeta, Arheologie-Istorie, XIV, 2004, p. 50-87
- CRĂCIUNESCU, 2012 G. Crăciunescu, T. Rădulescu, *Noi descoperiri RĂDULESCU monetare la Cetatea Severinului*, în Drobeta, XXII, Arheologie-Istorie, 2012, p. 188-236
- DAVIDESCU 1969 M. Davidescu, *Monumente medievale din Turnu-Severin*, București, 1969
- DAVIDESCU 1970 M. Davidescu, *Cetatea Severinului*, în BMI, 3, 1970, p. 9-14
- DAVIDESCU 1977 M. Davidescu, *Cercetările arheologice din Ostrovul Banului-Golu-Gura Văii (județul Mehedinți)*, în Revista Muzeelor și Monumentelor, nr. 1, 1977, p. 3742
- DAVIDESCU 1978 M. Davidescu, *Cetatea Grădeșului*, în Drobeta, III, 1978, p. 114-123
- DIMITRESCU 1883 V. Dimitrescu, *Note asupra monumentelor, ruinelor și locurilor însemnate istorice din județul Mehedinți*, în Revista pentru istorie, arheologie și filologie, anul I, vol. I, 1883
- FLORESCU, 1971 R. Florescu, M. Davidescu, *Așezarea din sec.*

-
DAVIDESCU		<i>X-XI de pe castrul Drobeta</i> , în Actes du VIIe Congres International des Sciences Prehistoriques et Protohistoriques, Praga, 1966, II, 1971, p. 1129-1131
HOLBAN	1981	M. Holban, <i>Din cronica relațiilor româno ungare în secolele XIII-XIV</i> , București, 1981.
NICOLESCU	1959	Corina Nicolescu, <i>Ceramica smălțuită din sec. X-XV în lumina ultimelor cercetări arheologice</i> , în Studii și cercetări de istoria artei, 2, 1959
STÎNGĂ	2002	I. Stîngă, <i>Cetatea Severinului și tezaurile sale (secolele XIV-XV). Tezaurul de la Dudașul Schelei, Drobeta Turnu Severin, Reșița-Drobeta Tr. Severin</i> , 2002
STÎNGĂ	2004	I. Stîngă, <i>Contribuții privind circulația monedei moldovenești la Cetatea Severinului în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea</i> , în Drobeta, XIV, 2004, Arheologie-Istorie, p. 88-93
TUDOR	1978	D. Tudor, <i>Oltenia romană</i> , București, 1978
ȚEICU	2002	D. Țeicu, <i>Observații privind necropola medievală de la Turnu Severin</i> , în Drobeta, XI-XII, 2002, p. 174-183

Explicația planșelor

Planșa I: 1-Planul cetății Grădeț (după M. Davidescu, 1978); 2-Planul fortificației poligonale din colțul de sud-vest al castrului Drobeta (după M. Davidescu, 1969)

Planșa II: Turnul intermediar de est al primei incinte (după Al. Bărcăcilă)

Planșa III: Turnul intermediar de vest al primei incinte (după Al. Bărcăcilă)

Planșa IV: Turnul intermediar de pe latura de est a primei incinte (cercetare 2012)

Planșa V: Turnul intermediar de pe latura de vest a primei incinte (cercetare 2012)

Planșa VI: Planul Cetății Severinului (după M. Davidescu, 1969)

Planșa VII: Cetatea Severinului - suprafețele hașurate au fost cercetate în 2011 și 2012; 1-zid de cărămidă; 2-zid de piatră pentru consolidarea terenului pe latura de vest a incintei a doua

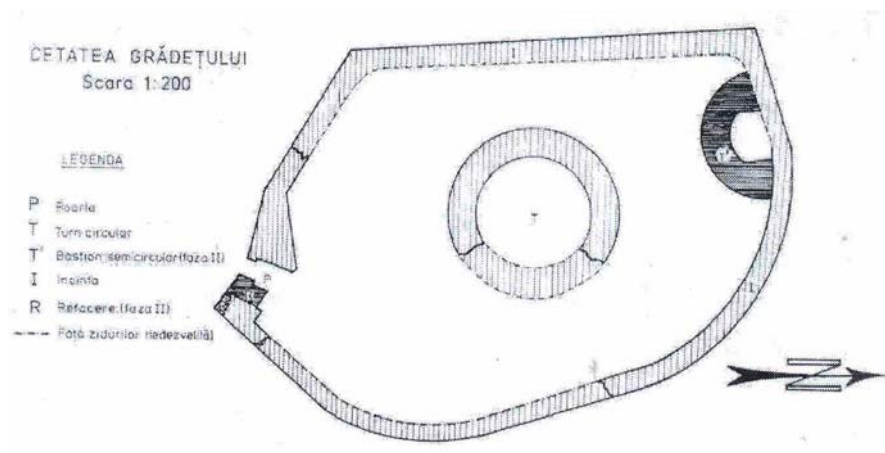
Planșa VIII: Planul primei incinte a Cetății Severinului: 1-Al doilea traseu al laturii de nord; 2-primul traseu al laturii de nord; 3-al treilea traseu al laturii de nord; 4-intrarea în turnul intermediar de nord; 5-turnul intermediar de nord; 6-ziduri cu fundație superficială din prelungirea turnului exterior de nord; 7-amprentă a unei bârne în elevația zidului; 8-puț

Planșa IX: 1-Porțiune din zidul de est al primei incinte care nu are fundație; 2-turnul intermediar de est în timpul cercetărilor

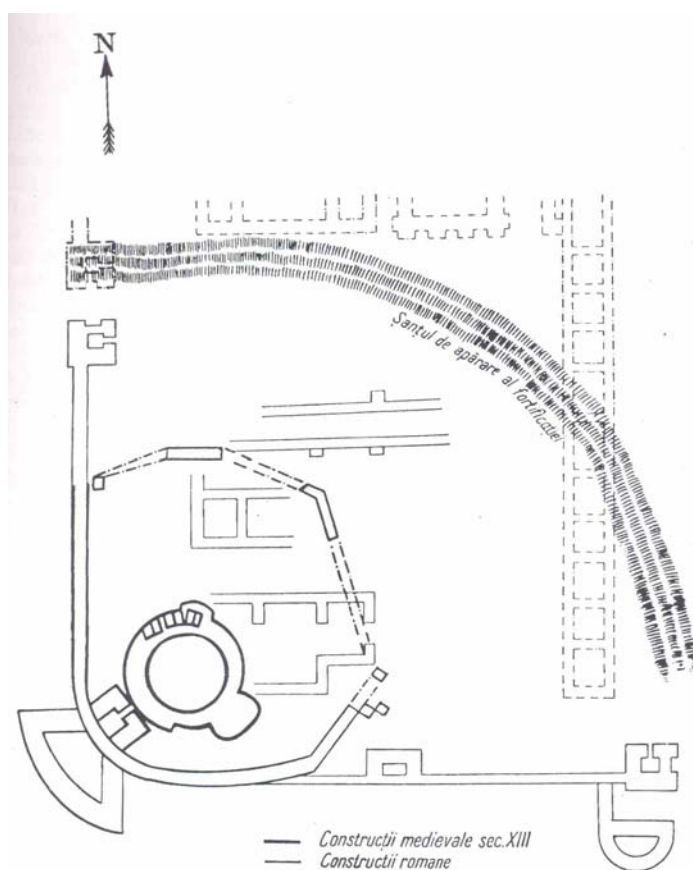
Planșa X: 1-Interiorul de vest al turnului intermediar de est, după epuizarea cercetării; 2-raportul dintre turnul rotund și zidul de vest al primei incinte

Planșa XI: Fereastra crenel de sud a turnului intermediar de vest; 2-zidurile nou descoperite de pe latura de nord a primei incinte

Planșa XII: Exteriorul laturii de nord a turnului intermediar de est; 2-turnul intermediar de nord și zidurile cu fundația superficială

1

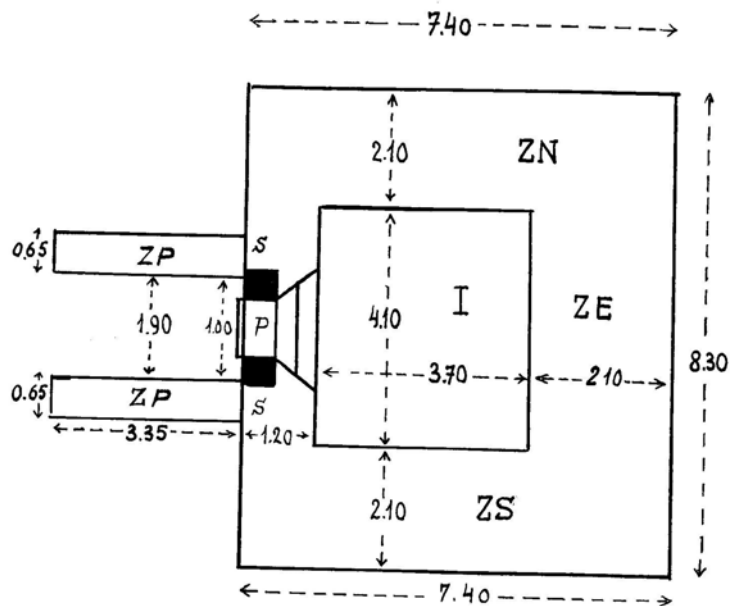

2

Planșa I

TURNUL INTERMEDIAR DE EST

Scara 1:100

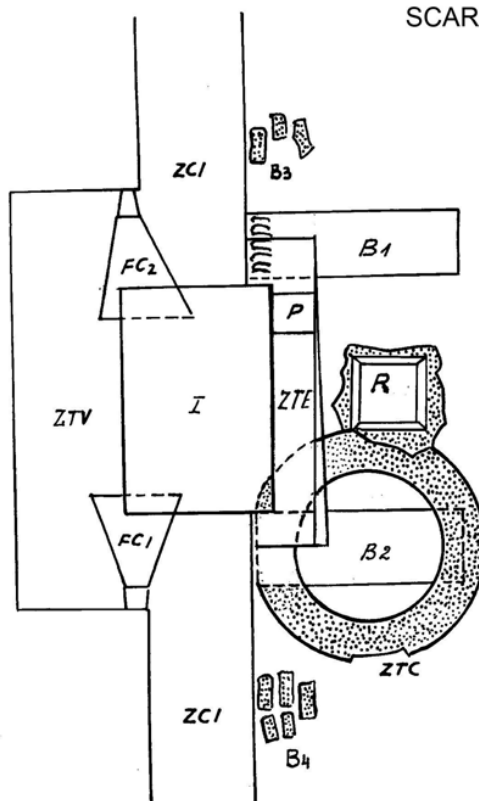
LEGENDA

- ZE = Zidul estic din I-a si II-a perioadă
 ZN, ZS = Zidurile de N. și S. suprapuse zidurilor
 mai înguste din perioada I
 I = Interiorul îngustat la parter între ZN-ZS
 P = Prag între treptele de urcare și coborâre
 S = Stâlpi paralelipipedici de piatră
 ZP = Zidurile parapet ale gârlului de coborâre la turn.

NOTA: Distrugerile nu au lăsat urme din ferestrele-crenel (parțial păstrate la turnul intermediar de V. și la cel de N.E.).

TURNUL INTERMEDIAR DE VEST

SCARA 1/100

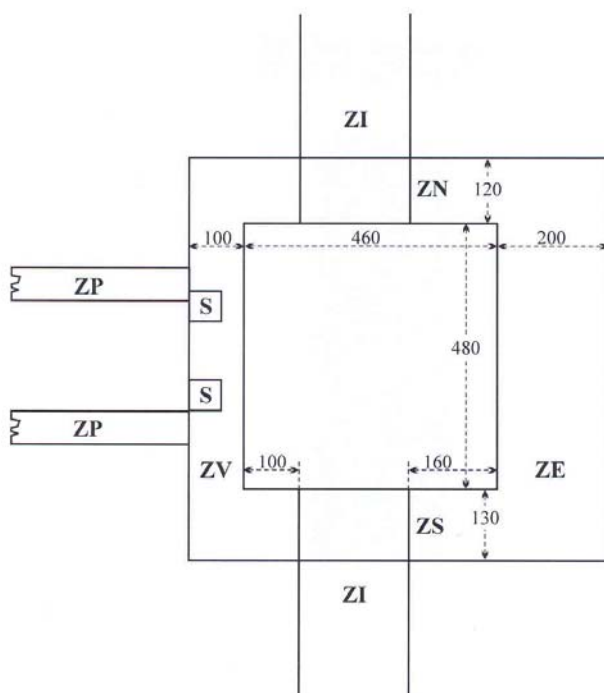

LEGENDA

- I = Interiorul turnului de Vest
 ZTE = Zidul de Est al turnului
 ZTV = Zidul de Vest al turnului
 ZC1 = Zidul de Vest al centurii interioare
 ZTC = Zidul turnului circular
 V1 = Vatră
 P = Pragul intrării în turn
 FC1-FC2 = Ferestre crenel
 B1 B2 = Cele două sacuri antice (unul inclus în turnul circular; un colt din celălalt a servit de temelie la turnul din ultima epocă)
 B3 B4 B5 = Blocuri de piatră ecarisată
 R = Depozit subteran de cereale

Turnul intermediar de pe latura de Est a primei incinte

scara 1:100

Legendă

ZI - zid incintă

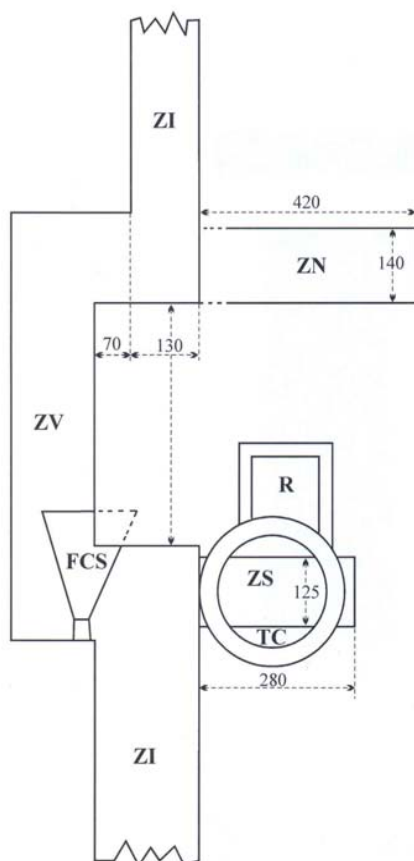
ZN, ZS, ZE, ZV - zidurile de nord, sud, est, vest ale turnului

ZP - ziduri parapet ale gangului de coborâre în turn

S - stâlpi paralelipedici din piatră

Turnul intermediar de pe latura de Vest a primei incinte

scara 1:100

Legendă

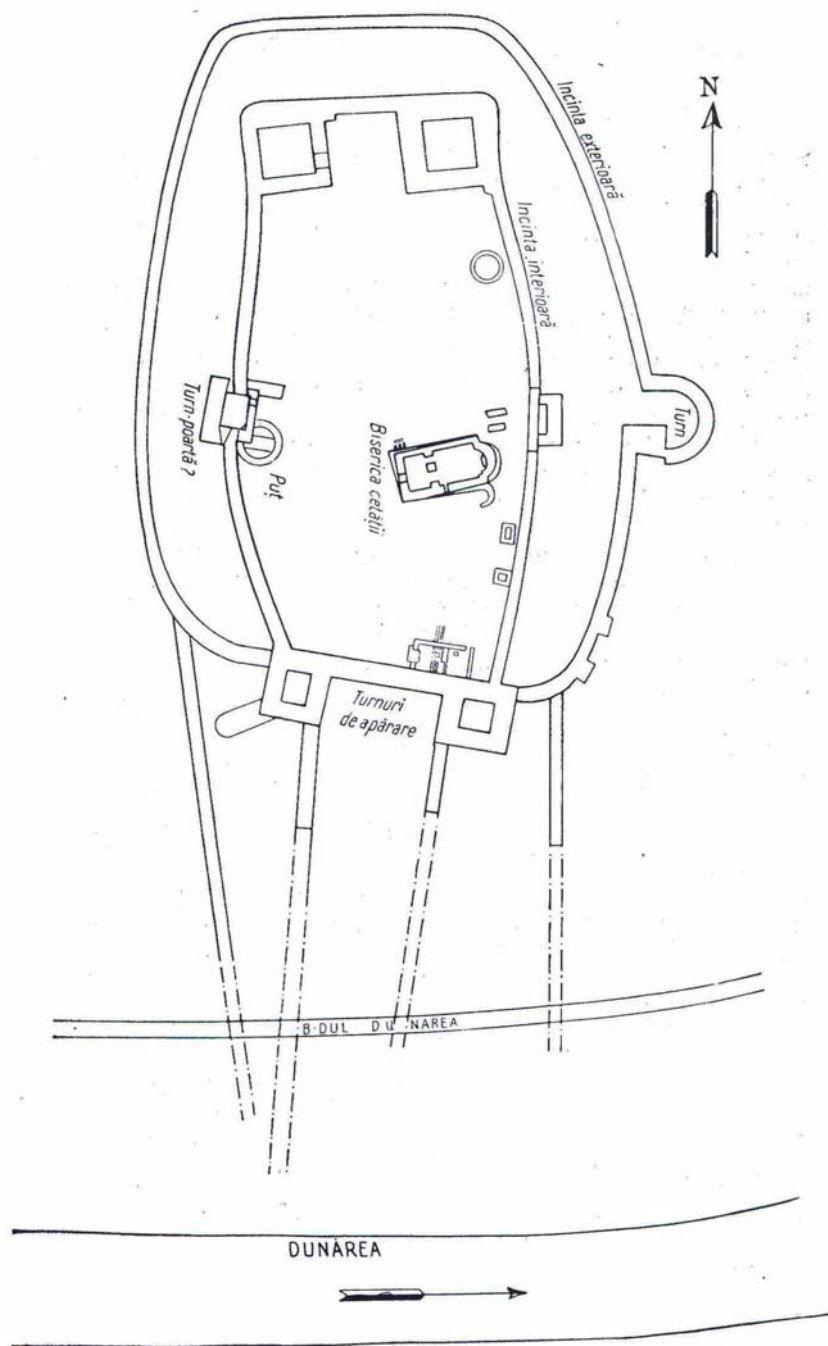
ZI - zid incintă

ZN, ZV, ZS - zidurile de nord, vest, sud ale turnului

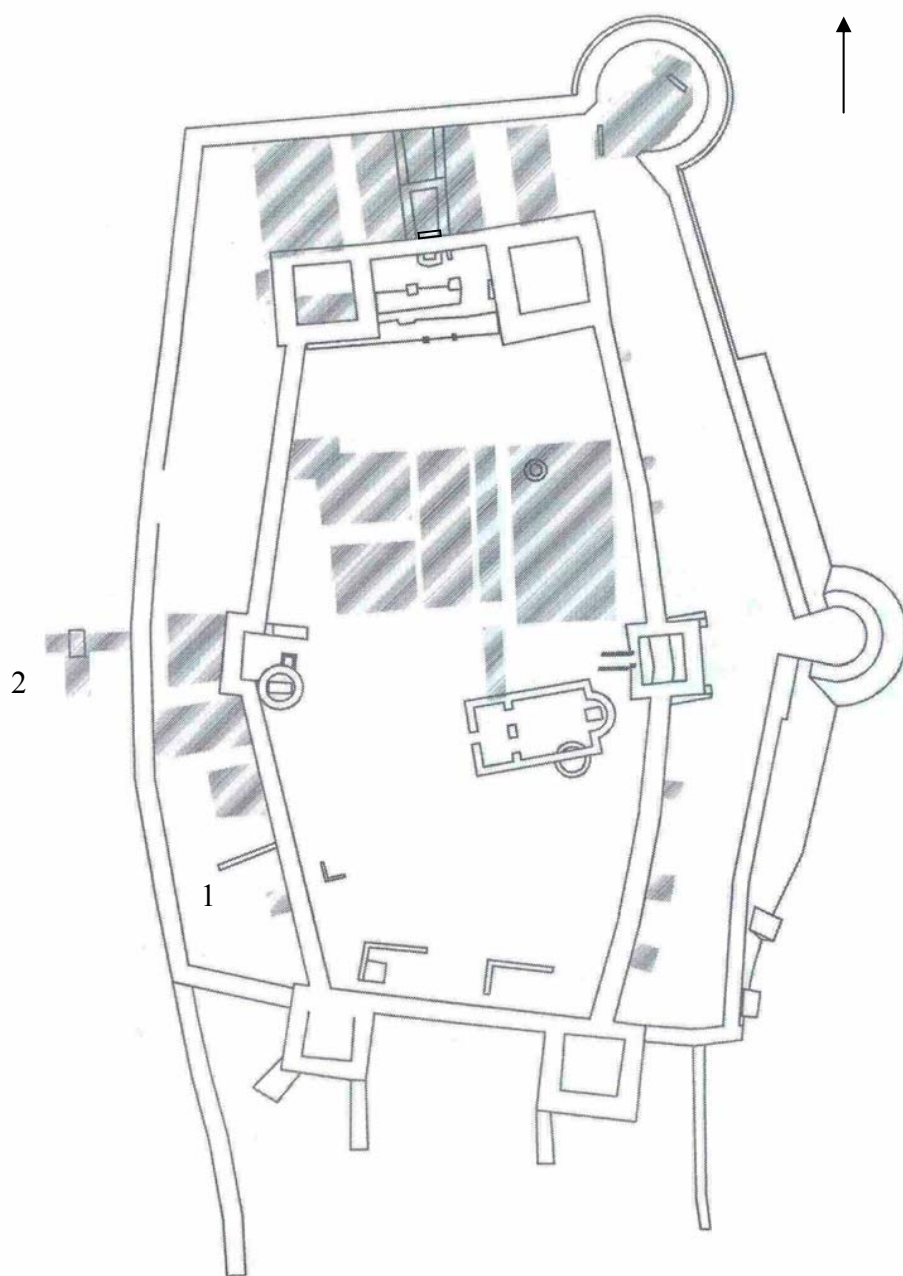
FCS - fereastră crenel de sud

R - depozit subteran de cereale

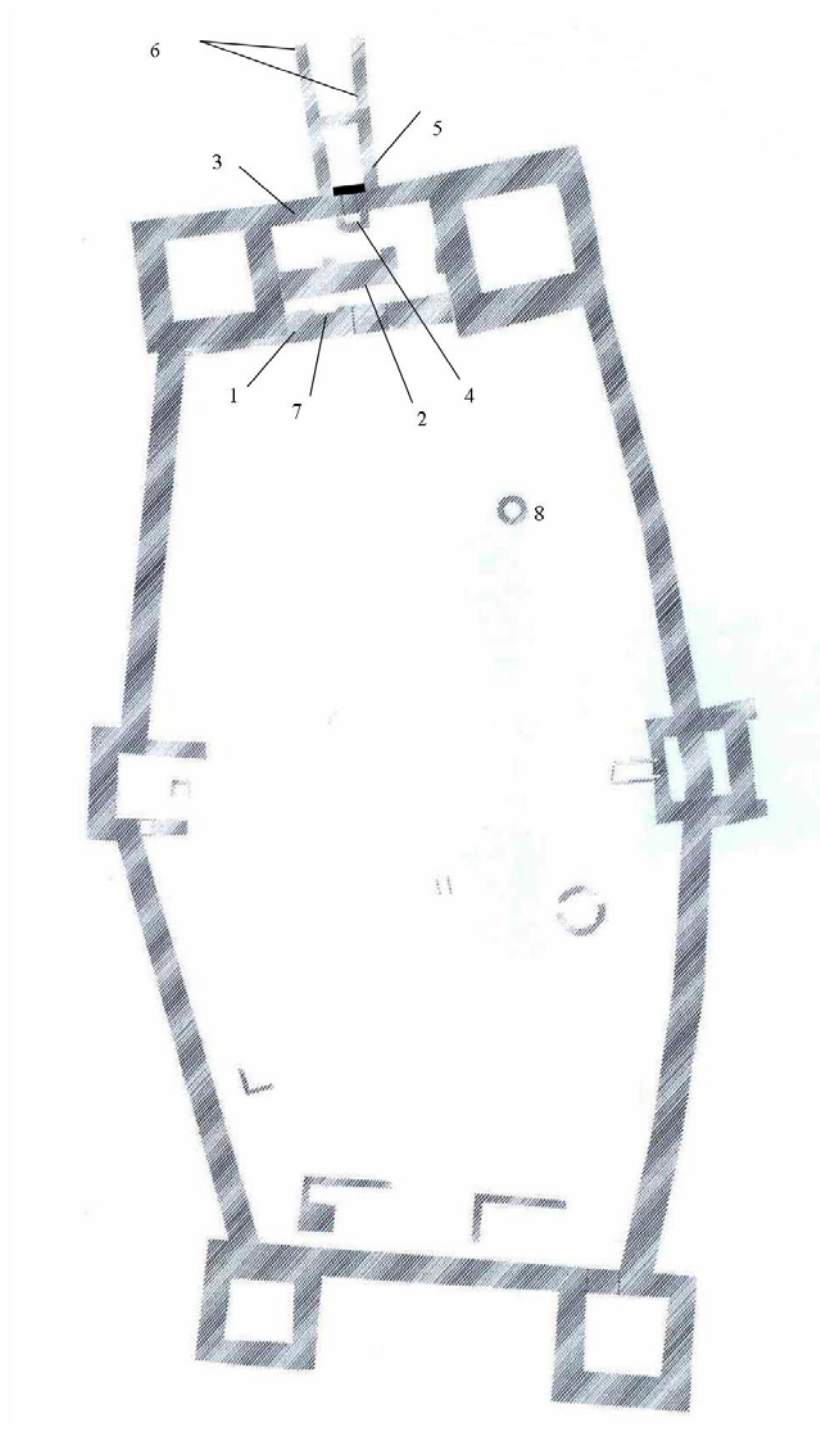
TC - turn circular

Planșa VI

Planșa VII

Planşa VIII

1

2

Planşa IX

1

2

Planşa X

1

2

Planşa XI

1

2

Planşa XII